

РІВНЕНСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ З ПИТАНЬ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПСИХОЛОГО-ПРИРОДНИЧИЙ ФАКУЛЬТЕТ

СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
(В МЕЖАХ ФОРУМУ З
ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ,
ВЕТЕРАНОК ТА ЧЛЕНІВ ЇХ
СІМЕЙ «РІВНЕНСЬКА
ЄДНІСТЬ»)

Рівне

27-28 лютого 2025

РІВНЕНСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ
ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

РІВНЕНСЬКА
ОБЛАСНА
ДЕРЖАВНА
АДМІНІСТРАЦІЯ

ПСИХОЛОГО-
ПРИРОДНИЧИЙ
ФАКУЛЬТЕТ
РДГУ

Соціально-психологічна реабілітація ветеранів. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, проведеної в межах Форуму з підтримки ветеранів, ветеранок та членів їх сімей «Рівненська єдність» 27-28 лютого 2025 року / Упорядники проф. Р. Павелків, проф. Н. Корчакова, проф. В. Безлюдна. Рівне, РДГУ, 132 с.

Кулакова Лариса,
кандидат психологічних наук, доцент, доцент
кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненського державного гуманітарного
університету (м. Рівне)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АРТТЕРАПІЇ У РОБОТІ З ВІЙСЬКОВИМИ ТА ВЕТЕРАНАМИ

Сьогодні в українському суспільстві актуальною є тема повернення учасників бойових дій, військовослужбовців до цивільного життя шляхом психологічної реабілітації. Ветерани – одна із категорій громадян України, які потребують і потребуватимуть психологічної підтримки. Одним із найекологічніших методів надання психологічної допомоги вважається арттерапія.

Метою цього повідомлення є визначення можливостей використання арттерапії у роботі із військовими та ветеранами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Арттерапія (від лат. *ars (artis)* – мистецтво і грец. *θεραπεία* – лікування) – напрям у психотерапії та психологічному консультуванні, що заснований на використанні мистецтва та творчості; метод зміцнення особистості (досягнення цілісності) за допомогою мистецтва та творчого самовираження [2].

Згідно з інформаційним бюлетнем Американської арт-терапевтичної асоціації (ААТА, 1998), «арт-терапія – це допомога, пов'язана з використанням різних образотворчих матеріалів і створенням образів, процес художньої творчості пацієнта (клієнта) та реакціями на створювані ним продукти творчої діяльності, які відображають особливості його психічного розвитку, здібності, особистісні характеристики, інтереси, проблеми і конфлікти» [4, с. 9].

Технології арттерапії допомагають людині знаходити власні шляхи розв'язання проблемних ситуацій, дають можливість перебування в стані тут-і-тепер; мотивують досягати результат, розширюють діапазон прийнятних для особистості способів вирішення проблемних ситуацій [3, с. 35].

Завдяки своїй універсальності, арттерапевтичні методи здатні ефективно допомагати у вирішенні таких проблем, як стресові ситуації, травми, втрати, психосоматичні розлади та внутрішні конфлікти. Арттерапія сприяє відновленню гармонії особистості, дозволяючи людині в кризовому стані безболісно інтегрувати пережиті труднощі. Будь-яка форма мистецтва має терапевтичний ефект, оскільки надає людині можливість впоратися з травмуючими ситуаціями.

Основною перевагою методів творчого самовираження та арттерапії є те, що ці підходи базуються на невербальному вираженні емоцій. Невербальні засоби часто стають єдиним можливим способом виразити та зрозуміти травмуючий емоційний стан. У складних стресових ситуаціях людина, навіть не усвідомлюючи цього, може почати малювати лінії, «каракулі», зафарбовувати простір на аркуші або креслити на піску. Зазвичай цей процес не контролюється свідомістю, але він може слугувати способом вираження травмуючих переживань та полегшення емоційного навантаження. Це дозволяє людині більш вільно розкривати свій внутрішній світ, забезпечуючи кращу психологічну захищеність і комфорт під час занять порівняно з вербальною терапією [3, с. 36]. Як процесуально зорієнтований підхід арттерапія фокусується на безпосередньому переживанні ситуації «тут» і «тепер». Це особливо важливо у роботі з травмою. Травма часто блокує вербальні прояви і невербальна техніка у таких випадках стає єдиною можливою формою співпраці. За допомогою малюнка або ліплення відбувається справжній діалог між психологом та клієнтом. Саме засоби арттерапії стають засобами спілкування [6, с. 130].

Арттерапія полягає в терапевтичному та корекційному впливі мистецтва на людину, що виявляється у відтворенні психотравмуючої ситуації через художню діяльність, вираженні емоцій через творчий процес і створенні нових позитивних переживань, а також у

Форум з підтримки ветеранів, ветеранок та членів їх сімей «Рівненська єдність», 27-28.02.2025р.

розвитку креативних потреб і способів їх задоволення. Однією з переваг арттерапії є те, що людина, крім консультацій із фахівцем, може самостійно використовувати окремі методи та вправи. Наразі одним із найбільш поширених напрямків арттерапії є ізотерапія, яка включає використання візуальних матеріалів, таких як малюнки, ліплення, маски, мозаїки, колажі, монотипії тощо. Цей напрямок має найбільшу кількість методів, технік і прийомів. Зокрема, малюнок став основою арттерапії як психотерапевтичного інструменту.

Арттерапія не має протипоказань і є досить простим у використанні методом, оскільки передбачає застосування різноманітних матеріалів. Крім того, цей метод є надзвичайно ефективним у поєднанні з іншими психотерапевтичними підходами. Малюнок, зокрема, дає можливість виразити емоції невербально, коли людині важко висловити свої почуття та переживання словами.

Арттерапевтична діяльність передбачає широкий спектр образотворчих матеріалів: фарби, олівці, воскові крейди для малювання; кольоровий папір, шпалери, серветки, вирізки з газет і журналів, фольга, тканина, нитки, мотузки, тасьма для створення колажів і об'ємних композицій; пластилін, глина, спеціальне тісто для ліплення; кінетичний пісок для відпрацювання тілесних відчуттів; а також природні матеріали – листя, кора, насіння, квіти, пир'я, гілки, мох, каміння тощо, які можуть бути цікавими для дітей.

Мета арттерапії полягає в тому, щоб викликати процеси зміни, розвитку та прийняття, використовуючи мистецтво (наприклад, малюнок, живопис, колаж і скульптуру) цілеспрямованим і методичним способом у корекції психосоціальних проблем і психічних розладів [5, с. 149].

Реабілітація військових через арттерапію є ефективним підходом для поліпшення їх фізичного та психологічного стану. Ця форма терапії надає можливість військовим виразити свої почуття, переживання та досвід шляхом мистецтва.

Основні переваги арттерапії в реабілітації військових та ветеранів включають:

1. Вираження емоцій: малювання дозволяє ветеранам чи військовим виразити весь спектр емоцій, які вони можуть відчувати після воєнної служби.
2. Сприяння релаксації: процес створення мистецького твору може допомогти знизити рівень стресу та тривожності.
3. Відновлення самооцінки: участь у малюванні і отримання позитивного фідбеку можуть покращити самопочуття та відновити віру в власні здібності.
4. Розвиток нових навичок: вивчення мистецьких технік може стати корисним додатком до процесу реабілітації.
5. Груповий аспект: малювання може включати групові заняття, що підтримує соціальну взаємодію та спільноту серед військових [1].

Висновки. Арттерапія є важливою складовою загальних реабілітаційних заходів у роботі з військовими та ветеранами, яка допомагає їм впоратися з фізичними та емоційними викликами після війни.

Список використаних джерел

1. Арт-терапія в процесі реабілітації Захисників і Захисниць України. Департамент соціальної та ветеранської політики. URL: <https://surl.li/vyiwfg> (дата звернення: 15.02.2025)
2. Велика українська енциклопедія ВУЕ. URL: <https://vue.gov.ua> (дата звернення: 15.02.2025).
3. Корнієнко І. О. Досвід надання допомоги дітям і сім'ям – жертвам військового конфлікту : практ. посіб. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 152 с.
4. Назаревич В., Бореичук І. Метафора: психологія зображення. Київ : WISEBEE. 2020. 224 с.

5. Перепелюк Т., Джулай А., Ольховецький С. Особливості використання арт-терапії у роботі з членами родин військових. *Психологічний журнал*. 2024. № 12. С. 146-154. DOI: <https://surl.gd/jszqhm> Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки : методичний посібник / за ред. З. Г. Кісарчук. Київ : Логос. 232 с.

Лазоренко Борис

кандидат філософських наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу соціальної психології особистості
Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, м. Київ

КОМПЛЕКСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ОСОБИСТОСТІ ТА СПІЛЬНОТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах гібридної війни і особливо за її повномасштабної гарячої фази українське суспільство та населення потерпає від психотравмивних її наслідків. особливо це стосується представників силових структур, в першу чергу ЗСУ, фахівців допоміжних служб, волонтерів, працівників безпекової, соціальної та освітньої сфер. У відповідь на виклики війни науковими психологами напрацьовано, адаптовано і розроблено низку дослідницьких методик та практичних психотехнологій системної психологічної допомоги постраждалим особам та спільноті, зокрема комбатантам та волонтерам, працівникам безпекової, соціальної та освітньої сфер, які служать та працюють у стесогенному, психотравмивному середовищі. В зв'язку з продовженням війни, її можливої та вірогідної трансформації у формат на кшталт гібридного ізраїльського варіанту, потреби у відновленні та оновленні українського суспільства та держави, формування та розвитку української політичної нації в цих умовах, зростає потреба в систематизації, оптимізації та вдосконаленні цих напрацювань. Як варіант відповіді на цей виклик в рамках виконання науково-дослідницької теми відділу особистості ІСПП НАПН України розроблено систему забезпечення психологічного добробуту (далі ПД) здорового способу життя (далі ЗСЖ) особистості та спільноти в умовах гібридної війни, включно з її «гарячою» повномасштабною фазою та її вірогідним гібридним продовженням.

Метою тез є ознайомлення із основними складовими елементами та змістом цієї системи. На загал вона містить психоедукаційний блок; комплект діагностичних методик; комплекс психокорекційних технологій і стратегій відновлення та зростання ПД; психотехнології супроводу особистості і спільноти щодо їх просоціальної адаптації до вірогідного розвитку міжнародних та внутрішніх суспільних процесів, профілактики деформацій ПД та ЗСЖ учасників цього процесу та навчальну програму їх забезпечення в умовах війни та повоєнного відновлення.

Психоедукація, яка передбачає індивідуальне і спільнотне просвітництво, спрямована на окремих осіб, родини та громади і розглядає такі поняття, як усвідомленість / обізнаність, взаємоповага в ухваленні рішень, переконання / ставлення, розширення можливостей, індивідуальна і групова активність / поведінкові зміни, участь у житті спільноти та громади [1, с. 9 - 10].

Розроблено концепцію діагностики ПД особистості зі складниками за адаптованими шкалами С. Ryff [2], деструктивними стресогенними чинниками впливу на ПД, зокрема психоемоційного та професійного виснаження [3; 4], чинниками позитивної трансформації цього впливу, відновлення, стабілізації та зростання ПД [5; 6]. Також розроблено та реалізовано емпіричну модель взаємодії основних структурних складових зазначеної концепції у дослідженні ПД працівників освіти прифронтових та деокупованих територій та курсантів і курсанток військових психологів. Емпірично обґрунтовано тенденцію схильності розвитку симптомів травмивних стресових станів постраждалих стосовно набуття ними ПТСР, або тенденцію схильності до відновлення та посттравмивного особистісного зростання, з'ясовано їх емпіричні критерії [7; 8].

Поряд із руйнівним, деструктивним впливом на ЗСЖ та ПД комбатантів і волонтерів визначена, згідно проведених досліджень, здатність значної їх частини актуалізувати ресурси

Форум з підтримки ветеранів, ветеранок та членів їх сімей «Рівненська єдність», 27-28.02.2025р.

ЗМІСТ

Августюк Марія, Демидюк Володимир Способи зменшення негативного впливу румінації в учасників бойових дій	3
Березюк Тетяна Соціально-психологічний супровід ветеранів війни та членів їх сімей	5
Вронська Вікторія Нові виклики в умовах війни: стратегії відновлення фізичного та ментального здоров'я вихованців	8
Галатюк Михайло. Спортивна діяльність як інструмент фізичної реабілітації та соціальної інтеграції ветеранів	10
Галушко Любов, Амурова Яна Особистісна психокорекція військовослужбовця як передумова самозбереження ментального здоров'я	14
Галушко Олена Психологічна підтримка ментального здоров'я сімей учасників бойових дій	16
Герасимчук Оксана Особливості поглядів на психологічні теорії агресії	19
Гільман Анна Особливості психічного здоров'я осіб, постраждалих внаслідок війни	24
Главінська Олена, Главінська Еліна Стратегії психологічного відновлення військовослужбовців та ветеранів бойових дій	26
Гуцалюк Ігор Адаптивний спорт як інструмент відновлення ветеранів	29
Джеджера Ольга Досвід країн НАТО в роботі з ветеранами з ПТСР	31
Демчук Олена, Артемова Ольга Військові з інвалідністю: шляхи подолання комунікативних труднощів	34
Денищук Інна Психологічна підтримка дітей під час війни в умовах закладу освіти	36
Дружиніна Інна Особливості соціально-психологічної підтримки членів сімей військовослужбовців	39
Марциновський Віталій, Загоруйко Геннадій. Витоки та причини розвитку синдрому вигорання у бійців у зоні бойових зіткнень	41
Ivashkevych Eduard, Kharchenko Yevhen Individual style of the activity of militaries	43
Каплун Олег, Фількіна Тетяна Посилення резильєнтності поранених учасників бойових дій та ветеранів через медіаторів	46
Карповець Максим. Перформативні методики у реабілітаційній та корекційній практиці в умовах війни	48
Кравченко Оксана Роль закладів вищої освіти у розвитку ветеранського руху	50
Кулаков Руслан. Збереження психічного здоров'я військовослужбовців як соціально-психологічна проблема	52
Кулакова Лариса Особливості використання арттерапії у роботі з військовими і ветеранами	55
Лазоренко Борис Комплексне забезпечення психологічного особистості та спільноти в умовах війни	57
Луцик Галина. Особливості психологічної реабілітації після війни: гендерні аспекти	59
Лютко Оксана. Алгоритм взаємодії з людьми з психічними розладами	61
Матласевич Оксана, Котовська Юлія Роль екзистенційних аспектів у посттравматичному зростанні студентської молоді	63
Mykhalchuk Nataliia, Ivashkevych Ernest Teenagers' experience of the war situation in Ukraine	66

Мовчко Олег. ПТСР і нічні кошмари, як війна залишає відбиток у свідомості та несвідомому	68
Молочко Ярослав Нарцисичний симптомокомплекс як механізм подолання бойового стресу та психологічної травми	71
Нелюб Євген Активний туризм як засіб поліпшення психоемоційного стану ветеранів війни в Україні	74
Немеш Олена. Психологічна допомога ветеранам та їх родинам	76
Нечипорук Любов, Килушик Тетяна Особливості надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам в умовах воєнного стану	78
Ніколайчук Галина, Ногачевська Інна Відновлення ментального здоров'я ветеранів у процесі вивчення іноземних мов	81
Оксенюк Оксана Стратегії втручання у соціальній роботі з внутрішньо переміщеними особами (ВПО)	84
Остапчук Микола, Філоненко Руслана Забезпечення активної реабілітації ветеранів наданням підтримки у сфері освіти	87
Павелків Віталій Емоційна регуляція у ветеранів: виклики та шляхи подолання	89
Павелків Катерина Роль сім'ї та громади у процесі реінтеграції ветеранів у цивільне суспільство	91
Письменний Сергій Вплив психологічних травм партнерів на подружні стосунки викликаних війною	93
Пономаренко Вадим Гігієна сну як ключовий фактор відновлення здоров'я ветеранів	95
Петрук Людмила Особливості соціальної інтеграції та адаптації внутрішньо переміщених осіб в територіальних громадах	98
Пуша Наталія, Широких Анастасія Проблема стресу у підлітків під час війни	100
Савуляк Вікторія Християнське консультування як напрям психологічної допомоги	103
Ольга Созонюк Вплив воєнних дій в Україні на психічне здоров'я здобувачів вищої освіти	105
Стасюк Марія Захищеність психологічна як передумова конструктивного подолання особистістю стресової ситуації в умовах війни	107
Стеца Наталія Соціальна інтеграція дітей військовослужбовців: труднощі та перспективи	111
Супрун Віктор Психологічне благополуччя вагітних жінок в умовах війни: стратегії адаптації	113
Сяська Інна Стратегія соціальної реабілітації ветеранів та членів їх сімей в умовах війни в Україні	116
Тетеря Костянтин, Кротенко В. Теоретичні аспекти травматичного досвіду. Посттравматичний стресовий розлад і феномен посттравматичного зростання	119
Трохимчук Ірина Відновлення ментального здоров'я ветеранів засобами природи	122
Черноус Тетяна, Гордійчук Ірина, Баранович Софія Роль см'ї у подоланні наслідків материнської депривації та шкільної адаптації дітей в умовах війни	124
Чернієнко О. Відновлення фізичного здоров'я учасників бойових дій з вадами слуху	126
Юрчук Олена Особистісна резильєнтність як умова ефективності взаємодії психолога з учасниками бойових дій та ветеранами	128

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ.

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції,
проведеної в межах *Форуму з підтримки ветеранів, ветеранок та членів їх
сімей «Рівненська єдність»***

27-28 лютого 2025 року

Упорядники:
***проф. Р. Павелків, проф. Н. Корчакова,
проф. В. Безлюдна***

